

IZVOD IZ STUDIJE ZAŠTITE SPOMENIKA PRIRODE „KANJON VUČJANSKE REKE”

U skladu sa članom 42. stav 9. Zakona o zaštiti prirode („Službeni glasnik RS”, br. 36/09, 88/10, 91/10-ispravka, 14/16, 95/18-dr. zakon i 71/21), Ministarstvo zaštite životne sredine objavljuje izvod iz studije zaštite na osnovu koga će zainteresovana javnost moći da identifikuje u prostoru definisane granice i režime zaštite zaštićenog područja II (druge) kategorije, Spomenik prirode „Kanjon Vučjanske reke”.

Kanjon Vučjanske reke se nalazi na jugu Srbije u okviru zapadnog dela Južnomoravskog Pomoravlja. Predeo kanjona je na severnoj padini planine Kukavice, na kontaktu planinske padine i supodine Leskovačkog polja, odnosno Leskovačke kotline. Najbliže naselje kanjonu je varošica Vučje, smeštena na obalama Vučjanske reke, ispod kanjona, odnosno na njegovom dodiru sa ravnicom Leskovačkog polja. Najbliži gradski i regionalni centar je grad Leskovac.

Kanjon Vučjanske reke jedan je od najlepših kanjona Srbije. Veći deo područja je potpuno nepristupačan, bez značajnih oblika uređenja prostora, što predstavlja pravu retkost u Srbiji, imajući u vidu njegovu atraktivnost. Strme padine oko Vučjanske reke su izuzetno raznovrsne geomorfološkim, geološkim, florističkim i faunističkim obeležjima, ali i kulturnom baštinom, što ispunjava sve kriterijume za zaštitu u vidu spomenika prirode. Utvrđenje Skobaljčije grad ili Zelen grad (korišćen u periodu od 10. do 15. veka), smešteno na mestu nastanka kanjona, ukazuje da je prostor u istoriji imao i veliki značaj u zaštiti lokalnog stanovništva. Sinergija estetike prirode predela i kulturnog nasleđa daje poseban pečat ovom mestu.

Kako su geomorfološke i hidrološke odlike i kvalitete izuzetno raznovrsne, izdvajanje režima stroge zaštite (I stepena) se smatralo neophodnim kako bi se najvrednije hidrogeološko nasleđe očuvalo u prirodnom stanju. U drugom režimu zaštite su padine kanjona koje su sa delimično izmenjenim prirodnim vrednostima. Izdvajanje prostora u režim zaštite trećeg stepena je izvršeno za delove područja koji su stvorenim vrednostima pretrpeli velike izmene.

U šumskom fondu na području kanjona Vučjanske reke prisutne su 52 drvenaste i žbunaste vrste, od kojih je 10 u kategoriji retkih, endemičnih, reliktnih i ugroženih: brekinja (*Sorbus torminalis*), poljski brest (*Ulmus minor*), breza (*Betula pendula*), brdski brest (*Ulmus montana*), divlja kruška (*Pyrus pyrastrer*), divlja jabuka (*Malus silvestris*), divlja trešnja (*Prunus avium*), jasika (*Populus tremula*), jarebika (*Sorbus aucuparia*) i beli jasen (*Fraxinus excelsior*).

Na području je evidentiran ukupno 161 biljni takson. S druge strane, prostor obiluje vrstama koje su značajne sa ekonomskog i ekološkog aspekta, zbog čega uživaju zaštitu na teritoriji Republike Srbije u skladu sa nacionalnom zakonskom regulativom. Najznačajnije biljne vrste su radičolisni šeboj (*Erysimum crepidifolium*), kostrika (*Ruscus aculeatus*), sremuš (*Allium ursinum*), plućnjak (*Pulmonaria officinalis*) i vilina kosica (*Cyclamen hederifolium* subsp. *hederifolium*).

Osnovnu ihtiološku vrednost čini potočna pastrmka (*Salmo trutta*), riblja vrsta koja naseljava isključivo čiste i kiseonikom bogate vodotoke. U Vučjanskoj reci takođe žive i potočna mrena (*Barbus balcanicus*) i klen (*Squalius cephalus*). I pored činjenice da je Vučjanska reka u kanjonu većim brojem vodonopada prirodno podeljena na više segmenata, kao i da postoji više betonskih pregrada vodotoka u nizvodnom delu van zaštite, veoma je značajno da su riblje vrste prisutne u celom toku Vučjanske reke kroz zaštićeno područje. Potočna mrena (*Barbus balcanicus*) predstavlja i međunarodno značajnu vrstu.

Na prostoru kanjona Vučjanske reke zabeleženo je ukupno 11 vrsta vodozemaca i 9 vrsta gmizavaca. Od tog broja, 10 vrsta vodozemaca je strogo zaštićeno: šareni daždevnjak (*Salamandra salamandra*), planinski mrmoljak (*Ichthyosauria alpestris*), obični mrmoljak (*Lissotriton vulgaris*), makedonski mrmoljak (*Triturus macedonicus*), žutotrbni mukač (*Bombina variegata*), šumska krastača (*Bufo bufo*), zelena krastača (*Pseudepidalea viridis*), šumska žaba (*Rana dalmatina*), žaba travnjača (*Rana temporaria*) i grčka žaba (*Rana graeca*). Međunarodno je značajna samo jedna vrsta vodozemaca i to žutotrbni mukač (*Bombina variegata*), koji se nalazi na dodatku II Direktive o

staništima. Od zabeleženog broja gmizavaca, eskalapov smuk (*Zamenis longissimus*), stepski smuk (*Dolichophis caspius*), ribarica (*Natrix tessellata*) i belouška (*Natrix natrix*) imaju status strogo zaštićenih vrsta.

Fauna ptica je predstavljena sa 60 vrsta, od kojih je 53 strogo zaštićeno. Najznačajnije vrste su retke, ugrožene i nacionalno i međunarodno značajne vrste kao što su: zmijar (*Circaetus gallicus*), crna žuna (*Dryocopus martius*), bela roda (*Ciconia ciconia*), sivi soko (*Falco peregrinus*), siva žuna (*Picus canus*) i šumska ševa (*Lullula arborea*). Kuriozitet područja je prisustvo daurske (*Cecropis daurica*), gorske (*Ptyonoprogne rupestris*), gradske (*Delichon urbica*) i seoske laste (*Hirundo rustica*), od ukupno 5 registrovanih vrsta iz ove grupe u Srbiji.

GRANICE PRIRODNOG DOBRA

Spomenik prirode „Kanjon Vučjanske reke” obuhvata površinu od 49 ha 33 a 38 m² od čega je u režimu zaštite I stepena 2 ha 97 a 76 m² (6,04%), u režimu zaštite II stepena 30 ha 98 a 71 m² (62,81%) i u režimu zaštite III stepena 15 ha 36 a 91 m² (31,15%).

Opis granica Spomenika prirode „Kanjon Vučjanske reke” počinje u KO Vučje u najsevernijoj tački, na tromedi katastarskih parcela br. 3679, 3698 i 3699/1 odakle u pravcu juga prati istočne granice kat. parc. br. 3699/1, 3700 i 4115 do tromede kat. parc. br. 4115, 4446 i 4732/1, iz koje seče parcelu 4732/1 (Vučjanska reka) u pravcu tromede kat. parc. br. 4732/1, 4730 i 4327 i nastavlja istim pravcem istočnom granicom kat. parc. broj 4327 do tromede kat. parc. br. 4730, 4327 i 4321 odakle skreće na zapad, a zatim i sever južnom i zapadnom granicom kat. parc. broj 4327 obuhvatajući kat. parc. br. 4323 i 4324 do tromede kat. parc. br. 4327, 4093 i 4727/1. Od te tromede granica seče parcelu 4727/1 u pravcu tromede kat. parc. br. 4727/1, 4098 i 4099, iz koje u pravcu severoistoka prati severozapadne granice kat. parc. br. 4727/1 i 4103, skreće na sever zapadnom granicom kat. parc. broj 4732/1 (Vučjanska reka) do tačke na medi kat. parc. br. 4732/1 i 3716/1 sa koordinatama Y= 574 774,73 i X= 4 745 077,40, iz koje seče parcelu 4732/1 u pravcu četvoromede kat. parc. br. 4732/1, 3709/1, 3706 i 3705 i nastavlja u pravcu istoka severnom granicom kat. parc. broj 3705 do tromede kat. parc. br. 3705, 3706 i 4726. Od te tromede granica u pravcu severa prati zapadnu granicu kat. parc. broj 4726 do tromede kat. parc. br. 4726, 3707 i 3708, iz koje seče parcelu 4726 u pravcu tromede kat. parc. br. 4726, 3698 i 3699/1 i severnom granicom kat. parc. broj 3699/1 stiže do početne tačke opisa granice.

Opis granica režima zaštite I stepena

Opis granica režima zaštite i lokaliteta I stepena (Vodopadi i slapovi Vučjanske reke) počinje u najsevernijoj tački na tromedi kat. parc. br. 4732/1, 4103 i 4107 odakle u pravcu jugoistoka prati severoistočnu granicu kat. parc. broj 4107 do tačke sa koordinatama Y= 574 920,07 i X= 4 744 716,59 iz koje seče parcelu 4732/1 u pravcu tromede kat. parc. br. 4732/1, 4726 i 3700, a zatim u pravcu juga prati istočnu granicu kat. parc. broj 4732/1 (Vučjanska reka) do tromede kat. parc. br. 4732/1, 4113 i 4115, iz koje seče parcelu 4732/1 u pravcu tačke na medi kat. parc. br. 4732/1 i 4103 sa koordinatama Y= 574 629,21 i X= 4 744 330,72 iz koje u pravcu severa prati zapadne granice kat. parc. br. 4732/1 i 4107 do početne tačke opisa.

Režim zaštite I stepena obuhvata katastarske parcele koje se nalaze u KO Vučje, i to: 4107, 4108 i 4732/1(deo).

Opis granica režima zaštite II stepena

Opis granica režima zaštite II stepena (Kanjonske strane) počinje u najsevernijoj tački na tromedi kat. parc. br. 3679, 3698 i 3699/1 odakle u pravcu juga prati istočne granice kat. parc. br. 3699/1, 3700 i 4115 do tromede kat. parc. br. 4115, 4446 i 4732/1, iz koje seče parcelu 4732/1 (Vučjanska reka) u pravcu tromede kat. parc. br. 4732/1, 4730 i 4327, iz koje u pravcu severozapada i severa nastavlja jugozapadnim i zapadnim granicama kat. parc. br. 4732/1 i 4103 do tromede kat. parc. br. 4103, 4105 i 4732/1. Iz te tromede granica seče parcelu 4732/1 u pravcu tačke na medi kat.

parc. br. 4726 i 3699/1 sa koordinatama Y= 574 846,95 i X= 4 744 834,20 iz koje severnom i zapadnom granicom kat. parc. broj 3699/1 stiže do tačke na međi kat. parc. br. 3699/1 i 4726 sa koordinatama Y= 574 835,26 i X= 4 745 091,78 iz koje seče parcelu 4726 u pravcu tromede kat. parc. br. 3705, 3706 i 4726, i u pravcu severa prati zapadnu granicu kat. parc. broj 4726 do tromede kat. parc. br. 4726, 3707 i 3708, iz koje seče parcelu 4726 u pravcu tromede kat. parc. br. 4726, 3698 i 3699/1 i severnom granicom kat. parc. broj 3699/1 stiže do početne tačke opisa granice. Unutar opisa režima zaštite II stepena se nalazi i režim zaštite I stepena.

Režim zaštite II stepena obuhvata katastarske parcele koje se nalaze u KO Vučje, i to: 3699/1, 3700, 4103, 4109, 4112, 4113, 4114, 4115, 4726(deo) i 4732/1(deo).

Opis granica režima zaštite III stepena

Lokalitet 1 (Prostor oko mašinske zgrade male hidroelektrane „Vučje”)

Opis granica ovog lokaliteta u okviru režima zaštite III stepena počinje u tromedi kat. parc. br. 4726, 3706 i 3705, iz koje seče parcelu 4726 u pravcu tačke na međi kat. parc. br. 4726 i 3699/1 sa koordinatama Y= 574 835,26 i X= 4 745 091,78 odakle u pravcu juga prati istočne granice kat. parc. br. 4726, 3701 i 3699/2, skreće ka zapadu južnom granicom kat. parc. broj 3701 do tačke na međi kat. parc. br. 4726 i 3699/1 sa koordinatama Y= 574 847,11 i X= 4 744 844,30. Iz te tačke granica seče parcelu 4726 u pravcu tačke na međi kat. parc. br. 4726 i 4732/1 sa koordinatama Y= 574 846,95 i X= 4 744 834,20, a zatim i parcelu 4732/1 u pravcu tromede kat. parc. br. 4732/1, 4103 i 4105, iz koje u pravcu severa prati zapadne granice kat. parc. br. 4105, 4732/1, 4104 i opet 4732/1 do tačke na međi kat. parc. br. 3716/1 i 4732/1 sa koordinatama Y= 574 744,73 i X= 4 745 077,40 odakle seče parcelu 4732/1 u pravcu četvoromede kat. parc. br. 4732/1, 3709/1, 3706 i 3705 i severnom granicom kat. parc. broj 3705 stiže do početne tačke opisa granice.

Režim zaštite III stepena obuhvata katastarske parcele koje se nalaze u KO Vučje, i to: 3699/2, 3701, 3702, 3703, 3704, 3705, 4104, 4105, 4726(deo) i 4732/1(deo).

Lokalitet 2 (Skobaljčić grad)

Opis granica ovog lokaliteta u okviru režima III stepena zaštite počinje u najsevernijoj tački u tromedi kat. parc. br. 4727/1, 4099 i 4103 odakle u pravcu juga prati istočne granice kat. parc. br. 4727/1, 4327, 4322 i opet 4327 do tromede kat. parc. br. 4327, 4730 i 4321, iz koje skreće ka zapadu južnom granicom kat. parc. broj 4327, a zatim ka severu zapadnim granicama kat. parc. br. 4327, 4323 i opet 4327 do tromede kat. parc. br. 4327, 4093 i 4727/1 odakle seče parcelu 4727/1 u pravcu tromede kat. parc. br. 4727/1, 4098 i 4099 i južnom granicom kat. parc. broj 4099 stiže do početne tačke opisa granice.

Režim III stepena zaštite obuhvata katastarske parcele koje se nalaze u KO Vučje, i to: 4322, 4323, 4324, 4327 i 4727/1(deo).

REŽIMI ZAŠTITE

Da bi se zaštitile temeljne vrednosti, osim zabrana i ograničenja propisanih odredbama Zakona o zaštiti prirode i Uredbom o režimima zaštite („Službeni glasnik RS”, broj 31/12), na prostoru režima I, II i III stepena zaštite sprovode se i specifične mere koje se ogledaju kroz određene zabrane i ograničenja.

Režim zaštite I (prvog) stepena utvrđen je na površini od 2 ha 97 a 76 m² što predstavlja 6,04% ukupne površine prirodnog dobra. U režimu zaštite I stepena nalazi se lokalitet „Slapovi i vodopadi Vučjanske reke” koji obuhvata korito Vučjanske reke na delu nizvodno od vodozahvata za malu hidroelektranu „Vučje” do Pešing vira u okviru sistema Đokinih virova.

Režim zaštite I stepena – stroga zaštita, sprovodi se na zaštićenom području ili njegovom delu sa izvornim ili malo izmenjenim ekosistemima izuzetnog naučnog i praktičnog značaja, kojom se omogućavaju procesi prirodne sukcesije i očuvanje staništa i životnih zajednica u uslovima divljine (član 35. Zakona o zaštiti prirode).

Režim zaštite I stepena **zabranjuje** korišćenje prirodnih resursa, izgradnju objekata i bilo kakve radove.

Režim zaštite I stepena **ograničava** radove i aktivnosti na:

- naučna i studijska istraživanja flore i faune, kao i uspostavljanje stručnog monitoringa radi praćenja stanja prirodnih vrednosti, njihove zaštite, očuvanja i unapređenja flore i faune;
- kontrolisanu posetu u obrazovne, rekreativne i opštekulturne svrhe, a koje nisu u suprotnosti sa ciljevima očuvanja prirodnih vrednosti;
- obeležavanje granica;
- sprovođenje zaštitnih, sanacionih i drugih neophodnih mera samo u slučaju požara, prirodnih nepogoda, udesa, a koji prete bezbednosti ljudi i objektima, bolesti i prenamnoženja određenih biljnih i životinjskih vrsta.

Režim zaštite II (drugog) stepena utvrđen je na površini od 30 ha 98 a 71 m² što predstavlja 62,81% površine zaštićenog područja. Ovim stepenom zaštite se na području kanjona Vučjanske reke obuhvata jedan lokalitet „Kanjonske padine”, koji je predstavljen kanjonskim/dolinskim stranama reke kao neposrednim obuhvatom zaštite kanjona.

Režim zaštite II (drugog) stepena – aktivna zaštita, sprovodi se na zaštićenom području ili njegovom delu sa delimično izmenjenim ekosistemima velikog naučnog i praktičnog značaja i posebno vrednim predelima i objektima geonasleda.

U II stepenu zaštite mogu se vršiti upravljačke intervencije u cilju restauracije, revitalizacije i ukupnog unapređenja zaštićenog područja, bez posledica po primarne vrednosti njihovih prirodnih staništa, populacija, ekosistema, obeležja predela i objekata geonasleda, obavljati tradicionalne delatnosti i ograničeno koristiti prirodni resursi na održiv i strogo kontrolisan način.

Na prostoru režima II (drugog) stepena zaštite, osim zabrana definisanih članom 35. Zakona o zaštiti prirode, zabranjuju se i ograničavaju sledeće aktivnosti, kako sledi.

Zabranjuje se:

- izgradnja industrijskih, ugostiteljskih, stambenih, vikend i drugih objekata;
- promena namene površina, ukoliko nije u skladu sa važećim prostornim planovima nižeg i višeg reda;
- eksploatacija mineralnih i nemineralnih sirovina i otvaranje pozajmišta zemljišta i kamena;
- deponovanje svih vrsta otpada, kako opasnog, tako i neopasnog;
- ispuštanje otpadnih voda u zemljište i vodotokove;
- kaptiranje izvora, zahvatanje voda, hidrogeološka i minerološka istraživanja i intervencija u kojima se menja hidrološki režim voda;
- regulacija vodotoka;
- otvaranje novih saobraćajnica i postavljanje električnih vodova;
- održavanje manifestacija i kampovanje;
- izgradnja viaferata i ziplajnova;
- sakupljanje i uništavanje svih strogo zaštićenih vrsta, kao i vrsta pod kontrolom prometa suprotno od definisanih nacionalnih legislativa;
- unošenje stranih vrsta flore i faune;
- izgradnja ribnjaka;
- seča šume i zamena vrsta (supstitucija);
- uklanjanje stabala i druge krajrečne autohtone vegetacije u zoni reke;
- paljenje vatre;
- postavljanje (ukucavanje) tabli i drugih obaveštenja na stablima;
- rekreativni i sportski ribolov, kao i lov;
- sve aktivnosti kojima se ugrožavaju objekti geonasleda;
- sve aktivnosti definisane zakonom o zaštiti prirode, odnosno članom 73. koji se tiče strogo zaštićenih divljih vrsta, 74. koji se odnosi na zabranjene radnje sa strogo zaštićenim divljim vrstama i 79. koji se tiče zabranjenih sredstava za hvatanje i ubijanje divljih životinja;

- sve aktivnosti koje mogu narušiti estetske i ambijentalne vrednosti i pogoršati karakteristike primarne vrednosti područja.

Ograničava se na:

- aktivnosti kojima se sprečava nestanak ugroženih i osetljivih vrsta, tipova staništa i šuma;
- kontrolisani i usmereni turistički obilazak kanjona u manjim grupama (do 10 osoba);
- izvođenje sanacionih radova na postojećim hidrotehničkim objektima.

Režim zaštite III (trećeg) stepena utvrđen je na površini od 15 ha 36 a 91 m², odnosno na 31,15% površine zaštićenog područja. Lokaliteti sa ustanovljenim režimom zaštite III stepena su:

1. lokalitet Prostor oko male hidroelektrane „Vučje” – obuhvata deo kanjona Vučjanske reke, značajno izmenjen antropogenom delatnošću, u smislu da je uz rečno korito izgrađena mašinska zgrada male hidroelektrane „Vučje” i hotel „Orlovo gnezdo”;
2. lokalitet „Skobaljić grad” – obuhvata deo kanjona Vučjanske reke na levoj, zapadnoj strani kanjona, uglavnom po lokalnom razvodu gde je i arheološki lokalitet „Skobaljić grad”, a južno od arheološkog lokaliteta i korita bezimenog potoka, koji se visećim ušćem po sistemu slapova spaja sa kanjonom.

Režim zaštite III stepena – proaktivna zaštita, sprovodi se na zaštićenom području ili njegovom delu sa delimično izmenjenim i/ili izmenjenim ekosistemima, predelima i objektima geonasleda od naučnog i praktičnog značaja. U režimu zaštite III stepena mogu se vršiti upravljačke intervencije u cilju restauracije, revitalizacije ukupnog unapređenja zaštićenog područja, selektivno i ograničeno korišćenje prirodnih resursa i prostora uz potrebnu infrastrukturu i drugu izgradnju.

Zabranjuje se:

- izgradnja industrijskih, ugostiteljskih, stambenih, vikend i drugih objekata;
- promena namene površina, ukoliko nije u skladu sa važećim prostornim planovima nižeg i višeg reda;
- eksploatacija mineralnih i nemineralnih sirovina i otvaranje pozajmišta zemljišta i kamena;
- širenje postojećih naselja u pravcu područja u režimu I i II stepena zaštite;
- asfaltiranje i širenje nekategorisanih opštinskih i šumskih puteva, sem pristupnog puta do lokaliteta „Skobaljić grad” definisanog planom detaljne regulacije;
- deponovanje svih vrsta otpada, kako opasnog, tako i neopasnog;
- ispuštanje otpadnih voda u zemljište i vodotokove;
- kaptiranje izvora, zahvatanje voda, hidrogeološka i minerološka istraživanja i intervencije u kojima se menja hidrološki režim voda;
- izgradnja elektrana na sve oblike energije, uključujući izgradnju hidroelektrana i drugih hidrotehničkih objekata za zahvatanje i transport vode za potrebe izgradnje i rada hidroelektrana;
- izgradnja skladišta nafte, naftnih derivata i prirodnog gasa;
- uklanjanje krajrečne vegetacije;
- unošenje invazivnih alohtonih vrsta;
- lov;
- održavanje masovnih manifestacija na lokalitetu „Skobaljić grad”.

Ograničava se na:

- izgradnju objekata za prezentaciju zaštićenog područja (vizitorski centar, infotable i sl.);
- rekonstrukciju postojećih objekata turističkog smeštaja, izletišta, kulturnih spomenika, infrastrukturne mreže i infrastrukturnih objekata u skladu sa održivim korišćenjem prirodnih vrednosti i kapacitetom prostora;
- izvođenje radova na postojećim hidrotehničkim objektima;
- uređenje pešačkih staza i druge rekreativne infrastrukture;
- održavanje tradicionalnih i drugih masovnih manifestacija.